

Õiguskantsler

Minister Hanno Pevkur
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie

nr

Õiguskantsler 24.01.2013 nr 6-8/130062/1300220

**Märgukiri seaduste muutmiseks
Advokaadisunni leevendamine kohtumenetluses**

Austatud justiitsminister

Pöördun taas kord Justiitsministeeriumi poole ning teen ettepaneku kaaluda kohtumenetlustes nõutava advokaadist esindaja kohustusliku osalemise nõuete leevendamist.

Olen sarnases küsimuses ka varasemalt Justiitsministeeriumi poole pöördunud¹ ning teinud ettepaneku leevendada suhteliselt ranget piirangut, mille alusel saab isik kohtus oma õiguseid kaitsta üksnes advokaadi vahendusel. Tegin varasemalt Justiitsministeeriumile ettepaneku anda kohtule kaalutusõigus lubada nendel juhtudel, mil menetlusosalisel on endal esindajaga võrdväärsed õigusalsed teadmised, isikule võimaluse ise ennast esindada (ning „pääseda“ seeläbi esinduskulude tasumisest).

Justiitsministeerium põhjendas oma viimatises 05.08.2009² vastuses kohtumenetluses advokaadi vahendusel osalemise üldiseid eesmärke, milleks on isiku õiguste parim kaitse ja kohtusüsteemi efektiivne toimimine. Leiti, et kui panna kohtutele laiaulatuslik kohustus hinnata sisuliselt isiku õigusteadmisi ja võimet end ise esindada, suurendaks see kohtute koormust, ühes sellega aeglustaks ka menetluste läbiviimist kohtutes ning pikendaks kaebuste menetlusse võtmise otsustamist.

Aktsepteerisin toona (2009. aastal) ministeeriumi seisukohti, pidasin argumente kaalukaks ning otsustasin antud küsimuses ettepanekuga Riigikogu poole mitte pöörduda. Samas pidasin vajalikuks hoida teemal jätkuvalt silma peal, jälgida edasist rakenduspraktikat ning tulla vajadusel tulevikus küsimuse juurde tagasi. Nii 2010., 2011. kui ka 2012. aastal selgus, et erinevad avaldajad tõstatasid korduvalt sama küsimuse uuesti. Lisaks pöördusin ma 2011. aastal rakenduspraktika ja advokaadi kohustusliku osaluse jätkuva vajaduse teadasaamiseks Riigiprokuratuuri, Eesti

¹ Õiguskantsleri 23.03.2007 kiri nr 6-1/060136/0700030, 6-1/060140/0700030, 6-1/060184/0700030; 21.01.2008 kiri nr 6-1/071503/0707037 ja 25.06.2009 kiri nr 6-1/071503/0903918; 6-1/061724/0903918 justiitsministrile.

² Justiitsministri 05.08.2009 kiri õiguskantslerile nr 7.1-9/8213.

Advokatuuri ning Eesti Kohtunike Ühingu³ poole. Tutvusin mulle esitatud avaldustes kirjeldatud olukordade, saadud vastuste ning muude asjakohaste materjalidega ning **leian, et õigusnormid, mis ei näe ette võimalust teha erandit piirangust, mille kohaselt saab isik kohtumenetluses (teatud etappides) osaleda üksnes advokaadi vahendusel, on ülemäära ranged.**⁴

Nii pöördungi uuesti Teie poole ning **teen ettepaneku astuda samme kohtumenetluses osalemiseks advokaadi kaasamise nõuete leevendamiseks juhul, kui isikul on olemas esindajale esitatavatele nõuetele vastav õiguslane haridus.**

Selgitan oma seisukohta alljärgnevalt.

Asjassepuutuvad õigusnormid on esitatud märgukirja lisas.

Õiguskantsleri õiguslik analüüs

1. Järgneva analüüsi käigus püütakse leida vastus küsimusele, kas Eesti Vabariigi põhiseadusega (edaspidi Põhiseadus või PS) on kooskõlas eeldus ja piirang, mille kohaselt nõuab avalik huvi erandi tegemise võimaluseta esindaja kohustuslikku osalemist kohtumenetluses selleks, et ennetada isiku õiguste kaitseta jäämist ja tagada sujuv kohtu töö. Kaalutlusõiguseta piiranguga on kohtusse pöördujalt võetud õigus ise otsustada, kas ta vajab kohtumenetluses oma õiguste parimaks kaitseks esindajat; seda ka juhul, kui tal endal on olemas esindajaga võrreldavad õiguslased teadmised. Küsimuse püstitus on oluline, kuna esindaja osalemisega kaasnevad igakordselt aja- ja kohtukulud esindatavale ja rahaline kulu vaidluse kaotanud poolele või riigile (ehk maksumaksjatele).

2. Vastavalt Põhiseaduse §-le 15 on igaühel õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse ning PS § 24 lõikele 5 õigus kaevata tema kohta tehtud kohtu otsuse peale edasi kõrgemalseisvale kohtule. Nimetatud kohtu poole pöördumise õiguste näol on tegemist ühe Põhiseadusega kõrgeimat kaitset vajavate õigustega ning oluliste õigusriigi põhimõtte garantiidega.⁵ Seetõttu on nende piiramine lubatav üksnes väga kaalukatel põhjustel. Riigikogul on küll iseenesest võimalik kohtuliku kaitse põhiõiguse⁶ kasutamist reguleerida (kehtestades nõudeid kohtusse pöördumisele nagu nt riigilõivud, tähtjad, advokaadi osalemise kohustus jm), kuid mitte ülemääraselt piirata. Seadusandja peab looma vajalikud eeldused ja tingimused, et nimetatud õigust oleks võimalik kasutada tegelikkuses. Teisisõnu peab igaühel olema reaalne võimalus

³ Eesti Kohtunike Ühingu vastuses on toodud vaid üks lause, milles nenditakse, et antud küsimuses kohtunikud kriitilisi märkuseid advokaadi osalemise nõude ülemäärasuse kohta ei esitanud.

⁴ Märgukirjas ei käsitleta halduskohtumenetluse küsimusi, kuna haldusasjades võib kassatsioon- või määruskaebuse (Riigikohtule) või teistmisavalduse esitada ka menetlusosaline isiklikult. Märgin siiski, et 01.01.2012 jõustunud halduskohtumenetluse seadustikuga laiendati märgatavalt senist nii esimeses, teises kohtuastmes kui ka Riigikohtus ise ja ka esindajana osaleda lubatud isikute ringi. Eelnõu koostajad põhjendasid muudatust õiguskaitse parema kättesaadavuse eesmärgiga. Vt [halduskohtumenetluse seadustiku eelnõu](#) (755 SE) seletuskirja lisa (kooskõlastustabel).

⁵ Rõhutasin oma 26.09.2011 [ettekandes nr 3](#) Riigikogule riigilõivude suurusel: „Õigusemõistmine on läbi aegade olnud võimu väljendus ja ka võimu (riigi) ainuõigus, mistõttu ei saa seda määratleda mistahes avaliku (vaidluste lahendamise) teenusena, vaid see on üks olulisematest riigi tuumikfunktsioonidest. Kohtumenetlus on midagi rohkemat kui pelgalt avaliku teenuse osutamine, kus tagatakse tegutsemiseks vajalik kohus, kohtunik lahendab ainult konkreetseid vaidlusi ja otsustab konkreetseid asju. Kohtumenetlus on riikliku võimu teostamine, kus riik ei luba omakohut, vaid loob reaalse võimaluse vaidluste rahumeelseks lahendamiseks ausa õigusemõistmise reeglite kohaselt ning kohtuotsuste täitmiseks. Õigusemõistmise suurem eesmärk on tugev õigusriik, õigusrahu ja isikute usaldus õigusriigi toimimisse, mis on ühtlasi üks Põhiseaduse järku väärtustest ja ka kaalukas avalik huvi. Õigusriik on üks Põhiseaduse printsiipidest, mida peab kogu õiguskord ja –praktika toetama.“

⁶ RKPJKo 11.12.2012 nr [3-4-1-20-12](#), p 29.

ülemäärase pingutuse ja kuluta kohtusse pöörduda ja menetluses osaleda. Seetõttu peab ka kohus olema kiire, õiglane, asjatundlik, kõikide jaoks ühesugune ja kättesaadav (laieneb ka juriidilistele isikutele). Lisada võib ka aspekti, et kohtusse pöördumise ja kohtus osalemise nõuded ei tohi tingida olukorda, kus isik loobub kas liiga kõrge kulu või muu ülemäärase nõude tõttu oma rikutud õiguste kaitsest.

3. Kohtusse pöördumise õiguse kasutamist on Riigikogu reguleerinud ennekõike kohtumenetluste seadustes ning loonud selleks erinevaid tingimusi ja nõudeid, mida tuleb järgida. Teatud juhtudel advokaadi õigusteenuse kasutamise kohustus on kõigest üks tingimus paljude seast, millega peab kohtusse pöörduja arvestama. Samuti on see vaid üks komponent, millega püütakse tagada sujuvat, ressursisäästlikku ja tõrgeteta vaidluse lahendamist (menetlusökonoomiat). Luues nõudeid ja piiranguid eesmärkide saavutamiseks võivad need olla minimaalselt vajalikud ning kohtumenetluses osalejate õigusi ja valikuvabadust kõige vähemal määral piiravad. Seetõttu tuleb igakordselt silmas pidada, et seadusandja reegleid luues ja kohus neid rakendades ei kitsendaks PS § 15 lg 1 lause 1 ja PS § 24 lg 5 põhituuma ulatuses, mis moonutaks selle olulisust ja olemust.

4. Seadusandja on kehtestanud teatud kohtuasjade (täpsemad näited edaspidi) jaoks piirangu, mille kohaselt ei saa isik ise vahetult kohtumenetluses osaleda ja ennast või oma (äri)ühingut esindada, vaid saab seda teha üksnes esindaja vahendusel. Seejuures võib teatud juhtudel olla esindajaks advokaat, muu õigusteadmistega isik või muud seaduses nimetatud isikud, teatud juhtudel aga ainult vandeadvokaat. Antud kujul on tegemist kohtusse pöördumise põhiõiguse riivega, kuna isiku jaoks on tema kohtusse pöördumise võimalust läbi lisatingimuse piiratud. Samuti võib advokaadi kohustusliku osalemisega kaasneda riive isiku muude õiguste ja vabaduste kasutamisele, seda juhul, kui tuleb tasuda esinduskulusid ning need on märkimisväärse suurusega (nt riive igapäevasele normaalsele toimetulekule, varalistele õigustele, perekonnavalule, majandustegevusele vm). Põhiõiguse riive ei tähenda samas veel põhiõiguse rikkumist. Riive on õigustatud ja lubatav siis, kui selleks on olemas legitiimne eesmärk ja meede on proportsionaalne eesmärgi suhtes.

5. Justiitsministeerium asus viimati oma 05.08.2009 kirjas nr 7.1-9/8213 seisukohale, et advokaadi vahendusel kohtu poole pöördumine tagab menetluse võimalikult tõhusa ja kiire läbiviimise ning lõppkokkuvõttes isiku õiguste parema järgimise. Kirjas selgitati, et seejuures on eelduseks, et asjaga tegeleb selle valdkonna elukutseline esindaja ning leiti, et piirangud on vajalikud just kohtusüsteemi efektiivse toimimise tagamise seisukohalt ning seda eeskätt kassatsioonastmes, kus reeglina on arutamisel keskmisest keerukamad juriidilised probleemid, mis eeldavad muu hulgas põhjalikke teadmisi õigusteooriast ning protsessuaalset professionaalsust.

6. **Leian, et mõlemad nimetatud eesmärgid – isiku õiguste parim kaitse ja sujuv kohtumenetlus – on põhjendatud ja vajalikud ehk legitiimsed.** Analüüsin järgnevalt, kas eesmärkide saavutamiseks ettenähtud lahendused on mõõdupärased või on võimalik need saavutada ka isiku õiguseid vähem piiraval viisil.

7. Käsitledes advokaadi kohustuslikku osalemist piiranguna õigusemõistmisele juurdepääsemisel, peab see olema mõistliku ulatusega ehk proportsionaalne. Kõige üldisemalt kaitseb proportsionaalsuse põhimõtte riigi ülemäärase sekkumise eest põhiõiguste või –vabaduste kasutamisse. Proportsionaalsuskontrolli raames hinnatakse eesmärgi saavutamiseks loodud piirangu sobivust (kas soodustab eesmärgi saavutamist), vajalikkust (kas leidub sama tõhusaid, kuid isiku jaoks leebemaid alternatiive) ja mõõdukust (kas on sisuliselt mõõdupärane).

8. Küsimusele, kas advokaadi kohustusliku osalemise nõue soodustab isiku õiguste parimat kaitset ja menetlusökonomiat, vastasin nii 2007. ja 2009. aastal kui ka vastan täna üldistatult jaatavalt, kui a) esineb tegelik vajadus esindaja järgi, b) esindaja töö on kvaliteetne (mille tagab pidev enesetäiendamise kohustus, tõhus ja tegelik järelevalve ning sealhulgas ka kahjustatud õiguste heastamine) ning c) advokaadi õigusteenus on igaühele mõistlikult ehk tegelikult, lihtsalt ja ülemäärase kulutusega kättesaadav.⁷ Lisaks tuleb kaaluda, kas õiguslaste teadmistega esindatava huvi kaalub üles kohtu kaalutusõiguse teostamisega kaasneva kulu.

9. See, kas ja millal on advokaadist esindaja kohustuslikkus vajalik, sõltub kohtuasja liigist, asja keerukusest ning olulisusest isiku ja ühiskonna jaoks. Sellest tulenevalt on seadusandja kehtestanud erinevad nõuded tsiviil-, haldus-, väärteto- ja kriminaalasjade jaoks, sh kohtuastmeti.

Kriminaalmenetlus

10. Kriminaalmenetluses väljendub advokaadisund järgmises. Kaitsja osavõtt on üldjuhul kohustuslik alates kohtueelse menetluse lõpuleviimisest (toimiku tutvustamisest). Kohtueelses menetluses on kaitsja osavõtt kohustuslik kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 45 lõikes 2 nimetatud juhtudel. Lepinguliseks⁸ kaitsjaks võib lisaks advokaadile olla menetleja loal ka muu isik, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistriskraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni (KrMS § 41 lg 4 ja § 42 lg 1 p 1). Alates 01.09.2011 on teise astme kuriteo kohtulikul arutamisel kokkuleppemenetluses, kohtuotsuse kuulutamisel lihtmenetluses või esindajale ettenähtud õigusharidusega isikul lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja menetluses õigus loobuda kaitsjast, kui ta on kohtu hinnangul võimeline ennast ise kaitsma (KrMS § 45 lg 4).⁹ Kriminaalmenetluses kaitsja osalemise kohustuslikkust ma oma märgukirjas kahtluse alla ei sea ega ka käsitle. Märgin vaid, et seadusandjal on iseenesest võimalik ka kaitsja osalemise nõudeid leevendada, kui ta leiab, et see ei ole konkreetses olukorras vajalik.

11. Kannatanul, tsiviilkostjal ja kolmandal isikul menetlusosalistena ning tunnistajal võib olla esindaja: advokaat või menetleja loal ka muu isik, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistriskraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni (KrMS § 41 lg 4 ja § 67¹ lg 1). Kui süüdistatav või muu menetlusosaline soovib kasutada kassatsiooniõigust, esitada teistmisavaldust, vaidlustada ringkonnakohtu määrust Riigikohtus või kannatanu kaevata kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise peale ringkonnakohtusse, on see võimalik üksnes advokaadist esindaja kaudu. Eeltoodu kehtib vaatamata asjaolule, et varasemas

⁷ Õiguskantsler hoiatas juba 2004. aastal, et õiguslik regulatsioon ei tohi menetlusseadustike ja advokatuuriseaduse koostoimes kujuneda selliseks, et Põhiseaduses sätestatud edasikaebõigus Riigikohtusse jääb sisutühjaks nt õigusabi ülemäärase kulukuse jms tõttu (vt õiguskantsleri 2004. aasta tegevuse [ülevaade](#) lk 55).

⁸ Riigi õigusabi korras määratud kaitsjaks saab olla üksnes advokaat (KrMS § 42 lg 1 p 2).

⁹ Seadusandja põhjendas muudatust järgmiselt: „Teine ja veelgi olulisem muudatus kõnealusel paragrahvis seondub sellega, et kriminaalkohtumenetluses kaotatakse ära absoluutne advokaadisund ja antakse süüdistatavale võimalus teatud juhtudel, kui puudub tema õiguste riivamise oht ja kui isik seda ise soovib, advokaadist loobuda. Muudatus on tingitud asjaolust, et kehtiv regulatsioon ei jäta süüdistatavale mingisugust valikut selles osas, kas ta soovib või ei soovi kanda kaitsekulusid ning seda näiteks isegi juhul, kui ta on ise juriidilise kõrgharidusega ja seejuures oma süüd tunnistab. Olukord, kus isikul ei ole võimalik kaaluda oma materiaalseid huvisid ühelt poolt ning kaitseõiguse tagamise vajadust teiselt poolt, võib osutada teatud juhtudel tema õigusi liigselt piiravaks.“ Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu ([599 SE](#)) seletuskiri.

menetlusetapis on kaitsjana lubatud osaleda muul vastava õiguslase haridusega isikul või on muu menetlusosaline kaitsnud oma õigusi ise või mitteadvokaadist esindajana kaudu.

12. Üldjuhul võib kriminaalasjades kohtumenetluses, kassatsiooni- ja teistmismenetluses ja määruskaebemenetluses Riigikohtus, samuti KrMS § 208 lõikes 1 nimetatud juhul isiku õiguste suurema kaitse vajalikkust ja advokaadist esindaja nõuet mõista ning jaatada. Nn süüdistavas menetluses on isiku õiguste kaitse kogu menetluse vältel suure kaaluga. Tõin eespool välja, et sisulise vajalikkuse ja põhjendatuse saavutamiseks andis seadusandja 2011. aastal süüdistatavatele võimaluse teatud juhtudel lihtmenetlustes konkreetselt piiritletud juhtudel kaitsjast loobuda ja ise ennast kohtus esindada (KrMS § 45 lg 4). Seda juhul, kui puudub isiku õiguste kaitsmata jäämise oht ja kui isik ise soovib kaitsjast loobuda ning kui isik on kohtu hinnangul võimeline enda huve ise esindama. Seadusandja määras, et pädevuse ja menetluses osalemise võimekuse hindajaks on kohus.¹⁰ **Iseenda esindamise õigust ei antud siiski olukorraks, kus kannatanu soovib kohtus vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise määrust ringkonnakohtus (KrMS § 208 lg 1) või menetlusosaline või kolmas isik osaleda kassatsiooni- (KrMS § 344 lg 3) või teistmismenetluses (KrMS § 367 lg 1), samuti esitada määruskaebust Riigikohtule (KrMS § 384 lg 2). Samuti lisandus alates 01.09.2011 sellesse loetellu ka kriminaalmenetluse mittelõpetamise vaidlustamine seoses menetluse mõistliku aja möödumisega (KrMS § 208 lõikes 1 sisalduv viide §-le 205²).**

13. Küsisin prokuratuurilt arvamust, kas prokurörid peavad KrMS § 208 lõikest 1 erandi tegemise mittevõimaldamist ehk keeldu, mille kohaselt ei saa isik ise vaidlustada kriminaalmenetluse algatamata jätmist, õiguspäraseks. Vastuses¹¹ toodi välja kaks olulist aspekti. Esiteks märgiti, et KrMS § 208 lõikes 1 sätestatud advokaadi kohustusliku osalemise piirang ei tee vahet, kas kannatanu ise on/ei ole vajalike teadmistega, mis olemuselt võimaldaks saavutada piirangu kehtestamise eesmärgi. Nii näiteks võib tekkida olukord, et kannatanu, kes vastab küll lepingulisele esindajale seatud haridusnõuetele, peab tegema täiendavaid kulusi enda õiguste kaitseks; aga ka juriidilised isikud, kelle oma koosseisuline jurist omab paremat ülevaadet võimaliku õiguste rikkumiste kohta, peavad tegema oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumisel täiendavaid kulusi. Prokuratuuri praktikas on teada ka olukordi, kus nii prokuratuurile kui ka ringkonnakohtule esitatud kaebused sisuliselt kattusid, s.t oli koostatud ühe isiku (kannatanu) poolt, kuid allkirjastatud on siis esialgu kannatanu enda ning ringkonnakohtus advokaadi poolt. Taoline olukord viib prokuratuuri hinnangul paratamatult küsimuseni, kas selline iseenesest menetluslik nõue täidab oma eesmärgi ka sisuliselt ehk kas see on praktiline ja tõhus, mitte pelgalt teoreetiline ja näiline. Seega ei pruugi prokuratuuri hinnangul tänane regulatsioon olla mõistlik, kus ei ole ette nähtud ühtegi erandit olukorraks, mil kannatanul endal on õiguslased teadmised.

14. Teiseks tõi prokuratuur välja esindaja palkamisega seonduva kulu aspekti. Prokuratuur rõhutas, et kui menetlusosalisele seatakse piirang õiguste teostamiseks, tuleb seda tasakaalustada teistsuguste õiguslike meetmetega. Riiklikul tasandil on küll reguleeritud olukorrad, mis peaksid välistama isiku õiguste kaitseta jäämise tema maksejõuetuse tõttu. Nii on kannatanutel, kelle olulised huvid võivad maksejõuetuse tõttu jääda kaitseta, võimalus taotleda riigi õigusabi. Samas ei ole lahendusi ega alternatiive olukordadeks, kus kannatanu ei ole maksejõuetu, kuid advokaadist esindaja (kelle suhtes kehtivad kõrgendatud nõuded ja kontrollivõimalused tingivad ka kõrgemad õigusteenuse hinnad) võtmiseks piisavad vahendid puuduvad või isik ise omab piisavaid oskusi (haridust) end esindada.

¹⁰ [Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu \(599 SE\)](#) seletuskiri.

¹¹ Riigiprokuratuuri 25.05.2011 vastus õiguskantslerile, kiri nr RP-2-1/11/660.

15. Kokkuvõtlikult märkis prokuratuur, et ta toetab seisukohta, et olukorras, kus isik ise omab lepingulisele esindajale ette nähtud kohustuslikku haridust, võiks ta menetleja loal enda õigusi kaitsta. Prokuratuuri hinnangul on oluline, et isik ei loobuks oma õiguste kaitsest üksnes advokaadi piirangu tõttu ja ka vastupidi, et piirangust erandi tegemine ei jäta isikut tegelikult kaitseta.

16. Küsisin 2011. aastal ka Eesti Advokatuurilt arvamust advokaadi kohustusliku osalemise nõude kohta nii kriminaalmenetluses kui ka üldiselt muudes kohtumenetlustes juhul, kui ta vastab esindajale esitatud nõuetele. Üheltpoolt nõustuti sellega, et advokaadi kohustusliku osalemise nõue võib tõstatada küsimuse isiku põhiõiguste riivist, mistõttu peab kaitsja kohustuslikkus igal juhul olema proportsionaalne soovitava eesmärgiga. Teisalt rõhutati, et sõltumata menetlusala isiku professionaalsest kogemusest võib menetlustoimingutes orienteerumine ning taktikaliselt adekvaatne käitumine ikkagi olla raskendatud. Seetõttu leidis advokaatuur, et erandite tegemine advokaadist kaitsja kohustuslikkuse nõuetest ei tohi olla kergekäeline.¹²

17. Nõustun eeltoodud seisukohtadega, et iseäranis just kriminaalasjades on isiku õiguste tegelik ja kõrgetasemeline kaitse oluline ja suure kaaluga, mistõttu on üldpõhimõttena õige ka kaalutus, et eesmärgi saavutamisele aitab kaasa see, kui menetluses osaleb heade õigusteadmistega, sh menetlusnorme ja kohtupraktikat hästi tundev elukutseline esindaja. Samas tuleb arvestada, et ka advokaadist esindaja, prokurör või ka kohtunik ise (või ka muu õigusala esindaja) võib sattuda nt kannatanu olukorda ning soovib kasutada kannatanu menetlusõiguseid. Leian, et seetõttu ei saa õigeks pidada tänast KrMS § 208 lg 1, § 344 lg 3, § 367 lg 1 ja § 384 lg 2 absoluutset eeldust, et nimetatud ametikandjad ja ka muud esindaja haridusnõuetele vastavad isikud ei ole võimelised ise oma õiguseid parimal viisil teostama.¹³ Minu hinnangul on selliste juhtumite puhul juba täidetud kirja punktis 12 kirjeldatud seadusandja kaalutus, mille kohaselt on isiku enda esindamise lubatavus asja lihtsusest või keerukusest ning olulisusest ja õiguste riive intensiivsusest.¹⁴ Teisisõnu ei ole kõikidel KrMS § 208 lg 1, § 344 lg 3, § 367 lg 1 ja § 384 lg 2 kohaldamise juhtumitel vajalik täiendav advokaadist õigusnõustaja olemasolu. Seetõttu ei soodusta ka piirang praktikas esinevatel üksikjuhtudel seadusandja soovitud eesmärgi saavutamist (isiku õiguste kaitse ja sujuv kohtumenetlus). Küll toob see aga isikule kaasa ülemäärase kohustuse esindaja leidmise ning esinduskulude tasumise näol (või juhul, kui kohtumenetluse kulud jäävad riigi kanda, ülemäärase kulu maksumaksja nn avalikule rahale).

18. Leian, et kirja punktis 12 väljatoodud seadusandja kaalutlused kohustusliku kaitsja osalemise nõude leevendamisel 2011. aastal (mittevajalikkus ja isiku enda kaitsmise võimekus) laienevad ka eelmises punktis nimetatud isikute suhtes.

19. Asusin kirja punktis 8 seisukohale, et advokaadi kohustusliku osalemise nõue soodustab (on sobiv) isiku õiguste parimat kaitset ja menetlusökonoomiat juhul, kui lisaks vajadusele kaitse järgi on kindel ja tagatud ka esindaja töö kõrge kvaliteet ning selle tõhus järelevalve.

20. Tutvusin oma analüüsi koostamisel 2010. aasta uuringu ja analüüsiga määratud kaitsja kvaliteedist ja efektiivsusest kokkuleppemenetluses¹⁵ ning selle tulemused teevad mind murelikuks. Uuringu järeldused on kriitilised ning nende kohaselt on nt määratud kaitsjate

¹² Eesti Advokatuuri 24.05.2011 kiri nr 1-2/171.

¹³ Seaduse mõtet meelevaldselt tõlgendades võib välja jõuda väiteni, et inimene on pädev esindama kohtumenetluses teist isikut või lausa riiki, mitte aga iseennast.

¹⁴ Nõustun siinkohal seadusandja seisukohaga, et ka nn tippjuristi võimekus end kohtus esindada võib olla kahtluse all, kui toimuv kriminaalmenetlus on ta emotsionaalselt viimase piirini viinud, nii et see takistab kriminaalasja asjalikku arutamist. [Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu \(599 SE\)](#) seletuskirja lk 9.

¹⁵ N. Mals 2010. a magistr töö „[Määratud kaitsja kvaliteet ja efektiivsus kokkuleppemenetluses](#)“.

ettevalmistus kokkuleppemenetluse puhul peaaegu olematu, kokkuleppe tähendusest ja tagajärgedest saadakse tegelikult aru alles kohtuistungil (mitte advokaadilt), ligi 4/5 uuritud juhtumitel¹⁶ nõustus kaitsja prokuröri esitatud süüdistuse ja kvalifikatsiooniga ega vaidlustanud seda, rohkem kui kolmandik kaitsjatest nõustus koheselt prokuröri pakkumisega karistuse liigi ja määra osas, määratud kaitsjate tööd hinnati rahuldavaks ning tasu osutatud õigusabi eest liiga suureks. Järeldustes rõhutatakse ka seisukohta, et reaalseks kaitseks ei piisa üksnes kaitsja olemasolust, vaid kaitsja peab olema aktiivne ja tegutsema süüdistatava parimast huvist lähtuvalt. Minu hinnangul ei saa välistada sarnaseid järeldusi ka muude kriminaalmenetlusliikide puhul.¹⁷ Sellest võib aga järeldada, et ainuüksi esindaja formaalne nõuetele vastavus ei pruugi ikkagi tagada esindatava õiguskaitset.

21. Teatavasti on riigi õigusabi süsteemi loomise ja rakendamise algusest saati pidevalt olnud aktuaalne ja isegi suhteliselt terav küsimus, kas riigieelarvest eraldatud rahalised vahendid õigusabi osutamiseks on piisavad kõrge kvaliteediga õigusabi osutamiseks, sh nn tippadvokaadi palkamiseks. Nii nagu varasematel aastatel, nii hindas ka 2012. aastal Eesti Advokatuur eelarvevahendeid liiga nappideks.¹⁸ Sellest tulenevalt ei ole riigi õigusabi osutamise tasu võrreldav nn õigusteenuse turuhinnaga, vaid on kordi väiksem.¹⁹ Juba 2007. aastal tunnistas Eesti Advokatuuri esimees, et ei ole saavutatud seda efekti, et suurem advokaatide ring oleks riigi õigusabi osutamisest huvitatud, kuna riigi tellimuse täitmine on advokaadi jaoks materiaalselt mittetasuv töö. Nii 2007. kui ka 2010. aastal maksis riik tema hinnangul õigusabi eest tunnitasu turuhindadest kuus-seitse korda vähem.²⁰ Ka 2011. aasta statistiliste andmete järgi osutas sel aastal riigi õigusabi vaid 22% kõigist advokatuuri liikmetest.²¹ Järeldan, et eesmärk panna riigi õigusabi osutama kõik, sh tippadvokaadid, ei ole täitunud. Sellise teadmise juures ei saa ma aga veendunudult järeldada, et kõikidel riigi õigusabi osutamise juhtudel saab esindatav vajalikus ulatuses ja parima kvaliteediga õigusabi.²²

22. Meenutan lisaks, et ka Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud Eesti riigi vastu algatatud juhtumitel, et menetluspoolele advokaadi määramine ei pruugi iseenesest tagada abi tõhusust ning et Eestis puudub tõhus õiguskaitse süsteem advokaadi rikkumise tõttu kaasnenud õiguste kaitseta jäämise järelevalveks ja heastamiseks.²³ Kohus ei pidanud piisavaks kehtivat lahendust (õiguskaitsemeetmeid), mil isik saab pöörduda üksnes kaebusega Eesti Advokatuuri aukohtu poole või esitada tsiviilhagi advokaadi, advokaadibüroo või kindlustusandja vastu.²⁴

23. Leian, et kuna **KrMS § 208 lg 1, § 344 lg 3, § 367 lg 1 ja § 384 lg 2 absoluutne iseenda esindamise keeld ei soodusta (on mittevajalik) kõikidel juhtudel isiku õiguste kaitse ja sujuva kohtumenetluse eesmärki, on asjassepuutuv piirang ülemäärane ning seetõttu Põhiseaduse §-ga 11 ja § 24 lõikega 5 vastuolus.**

¹⁶ Analüüs puudutas 169 juhtumit (töö lk 63).

¹⁷ Ka mulle esitatud avaldustes on avaldatud pahameelt esindaja passiivsuse üle, mis on kaasa toonud esindaja vahetumise vajaduse.

¹⁸ T.Vaher: „Ka sellel aastal riigi poolt eraldatud summa 3,85 miljonit eurot ei ole piisav tegelike vajaduste rahuldamiseks.“ Justiitsministeeriumi 21.06.2012 [pressiteade](#).

¹⁹ T.Melk. [Riigi õigusabi – vaid sümboolne abi?](#) „Riigi õigusabi tasu suurus on riigi ebamõistlikult madal, kuna õigusabibüroodes on tunnitasu keskmiselt 50–60 eurot ja advokaadibüroodes 100–150 eurot. Pärast 5. tunni möödumist hakkab aga riigi õigusabi ainult 32 euro suurune tunnitasu veelgi vähenema.“

²⁰ „Riik tahab panna ka tippadvokaadid taskuvargaid ja pisisulisid kaitsma“ Delfi 31.10.2007 [uudis](#). Aivar Pilv: Seadusandja võiks ka advokaati kuulata. Eesti Päevalehe 06.03.2010 [uudislugu](#).

²¹ Justiitsministri [kõne](#) Eesti Advokatuuri 13.04.2012 üldkogul.

²² Näiteks asus ka Riigikohus 03.12.2012 seisukohale, et konkreetsel juhul jäid kaebus ja kaebetähtaja ennistamise taotlus kohtule mõistliku aja jooksul esitamata üksnes riigi õigusabi osutama määratud advokaadi tegevusetuse tõttu (määrus [3-3-1-61-12](#)).

²³ EIK 22.11.2011 otsus asjas [Andrejev vs. Eesti](#) (kaebus nr 48132/07), p 65 ja 74. Vt ka RKKKo 09.05.2012 nr [3-1-2-2-12](#), p 7.2.

²⁴ EIK 14.06.2011 otsus kaebuse vastuvõetavuse kohta asjas [Metsaveer vs. Eesti](#) (kaebus nr 16343/07), p 2.

24. Kui kaaluda esindusõiguse leevendamise võimalikkust näiteks kohtule antava täiendava kaalutusõiguse näol, tõusetub õigustatult Justiitsministeeriumi väljatoodud küsimus kaasnevast kohtu töökulust ja selle põhjendatusest. Seetõttu tuleb hinnata, kas õiguslaste teadmistega esindatava huvi kaalub üles kohtu kaalutusõiguse teostamisega kaasneva kulu või mitte. Meenutan, et üheks kaalutluseks 2006. aastal jõustunud riigi õigusabi seaduse vastuvõtmisel ning advokaadimonopoli loomisel oli eeldus, et kohus ei pea iga esindaja teadmisi ja oskusi hindama, vaid need on juba tagatud Eesti Advokatuuri kuulumise läbi.²⁵ Lisaks advokaadile on kriminaalmenetluses lubatud kasutada ka lepingulise kaitsjana (KrMS § 42) või lepingulise esindajana (KrMS § 41) kehtestatud haridusnõuetele vastaval isikul. Ka nende isikute puhul märkimisväärselt kohtu töökoormusest rääkida ei saa, vaid kontrollitakse ennekõike formaalselt haridusnõude olemasolu või selle puudumist. Teiseks võib kohtukulu küsimuse tõstatada seoses ebapädeva esindaja menetlusest kõrvaldamise ja esindaja vahetamisega menetluse käigus.²⁶ Kuna aga minu märgukirjas käsitletud juhtumitel isikul esindajat ei ole ning esindaja loobumisega on isik ise endale teadlikult võtnud riski ja vastutuse, ei saa ka tekkida eelmises lauses nimetatud kulude märkimisväärselt tõusu. Seetõttu leian, et ka minu väljatoodud juhtumitel ei too kohtu kaalutusõiguse suurendamine kaasa märkimisväärselt kulu. Seetõttu ei kaalu kohtukulu argument üles isiku õigust ennast ise esindada.

25. Minu hinnangul võiks lahenduseks olla KrMS § 45 lõikele 4 sarnanev lahendus, mille kohaselt ei oleks advokaadi osalemine kohustuslik juhul, kui isik seda ei soovi ning ta on kohtu hinnangul võimeline enda huve ise esindama (vastab lepingulisele kaitsjale või esindajale kehtestatud nõuetele). Sellisel juhul saavutatakse kohtus mõlemad seadusandja eesmärgid (õiguste kaitse ja sujuv kohtumenetlus), kuid see oleks isiku jaoks soodsam ja leebem. Märgin, et igal juhul oleks tegemist isiku teadliku valiku ja otsusega, mille puhul võtab isik endale ka vastutuse kohtumenetluse edasise käigu ning oma õiguste ja huvide tagamise eest.

Tsiviilkohtumenetlus

26. Võrreldes kriminaalmenetlusega on tsiviilasjades advokaadi kohustusliku osalemise nõuded leebemad. Vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 218 lõikele 3 on see nõutav vaid Riigikohtus toimivas hagimenetluses ja TsMS §-le 705 vastavalt teistmismenetluses.²⁷

27. Ka tsiviilasjade puhul on advokaadi kohustusliku osalemise eesmärkideks nii menetlusosalise õiguste parim kaitse kui ka sujuv kohtumenetlus (vt kirja punktid 5 ja 6).

28. Tõin oma kirja punktis 8 välja, et advokaadi kohustustuslikku osalemist kohtumenetluses võib jaatada, kui a) esineb tegelik vajadus esindaja järgi, b) esindajate töö on kvaliteetne (mille tagab pidev enesetäiendamise kohustus, tõhus ja tegelik järelevalve ning sealhulgas ka kahjustatud

²⁵ „Advokaatide puhul eksisteerib mitmeastmelise eksamite skeemi ja isikliku järelevalve süsteemi näol tõhus "kvaliteedikontroll"“. Riigi õigusabi seaduse (249 SE) [seletuskiri](#).

²⁶ KrMS § 267: „(4¹) Kohus võib kõrvaldada kaitsja, esindaja või prokuröri menetlusest, kui isik ei ole võimeline kohtus nõuetekohaselt esinema või on kohtumenetluses näidanud end ebaausana, asjatundmatuna või vastutustundetuna, samuti kui ta on pahatahtlikult takistanud asja õiget ja kiiret menetlemist või jätnud korduvalt täitmata kohtu korralduse. (4²) Käesoleva paragrahvi lõigetes 4 ja 4¹ sätestatu kohaldamisel teeb kohus viivitamata kohtumenetluse poolele ettepaneku valida endale uus esindaja või kaitsja või prokuratuurile ettepaneku nimetada uus prokurör kohtu määratud ajaks. Advokaadi ja prokuröri suhtes käesoleva paragrahvi lõigetes 4 ja 4¹ sätestatu kohaldamise teeb kohus teatavaks vastavalt advokatuuri juhatusele ja prokuratuurile.“

²⁷ Lisaks ka mõned põhjendatud erandid laste ning tsiviilkohtumenetlusteovõimetu õiguste kaitseks (TsMS § 219).

õiguste heastamine) ning c) advokaadi õigusteenus on igaühele mõistlikult ehk tegelikult, lihtsalt ja ülemäärase kulutusega kättesaadav.²⁸

29. Nii nagu kriminaalasjade puhul, nii ei ole minu hinnangul ka tsiviilasjade puhul õige ega põhjendatud kõikidel juhtudel väita, et kahes esimeses kohtuastmes edukalt²⁹ esinenud menetlusosaline ei ole kõlblik või võimeline kas ennast või juriidilist isikut Riigikohtus esindama. Leian, et täna, 2012. aastal ei kehti enam samas ulatuses varasemalt ka kohtupraktikas korduvalt rõhutatud eeldus, et üldjuhul ei olda teadlikud kassatsiooni olemusest ja eripärast, mistõttu oleks põhjendatud igakordselt õigusala elukutselise esindajate eelistamine.³⁰ Meenutan, et ka Riigiprokuratuur märkis oma vastuses, et juriidilise isiku koosseisuline jurist võib konkreetset juhtumit paremini tunda. Samuti on minu poole korduvalt pöördutud avaldustega, mil on leitud, et tulenevalt kohtuasja vähesest keerukusest vm konkreetse juhtumi eripärast ei ole kulutuste tegemine advokaadi palkamisele õigustatud. Nii kirjeldas üks avaldaja, et esindas ennast ja oma ettevõtet esimeses ja teises kohtuastmes ise ning ükski kohtunik ei teinud kordagi märkust tema pädevuse kohta. Samas pidi ta tasuma tuhandeid (kroone) advokaadile tema enda koostatud kaebuse esitamiseks Riigikohtule, kusjuures advokaat ei teinud kaebuses ühtegi parandust. Menetluse lõpptulemusena Riigikohus tühistas selles tsiviilasjas alama astme kohtute määrused.

30. Advokaadi kohustuslikku osalemist saab õigustada konkreetse juhtumi vajadus ehk selle keerukus, kaalukus vm oluline asjaolu, millest tulenevalt võib põhjendatult järeldada, et isik vajab oma õiguste ja huvide tegelikult kaitsmiseks täiendavat õigusabi (või õigustab selle nõudmist avalik huvi, nt kohtuasja lahendamise sujuvus).

31. Ideeliselt on mõisteta seadusandja kaalutlus, et korralikult ja asjatundlikult argumenteeritud kassatsioonkaebuse vm taotluse põhjal on Riigikohtul lihtsam otsustada, kas on põhjust anda edasiseks menetlemiseks luba või mitte ning asja lahendaval kolleegiumil probleemi olemust mõista. Samas tuleb kohe ka küsida, kas just advokaadi koostatu tagab menetlusse pääsemise paremini. Vaadates Riigikohtu statistikat, siis nähtub, et nt 2011. aastal menetles Riigikohus sisuliselt vaid 25% taotlustest kriminaalasjades, 36% väärteloasjades, 27% tsiviilasjades ja 15% haldusajades.³¹ Mõõnan, et antud numbriliste näitajate juures ei nähtu selgelt, milline osa neist oli esitatud advokaadi vahendusel ja milline üksnes pöörduja enda poolt. Samas tuleb märkida, et menetlusse võetud asja osakaal ilmselt siiski ei ole otseses seoses koostatud kaebuse või taotluse kvaliteediga, kuna kõigil edasikaebe juhtudel ei pruugi olla tegu õigusemõistmisel tehtud veaga (mida Riigikohus saaks parandada või peaks parandama).

32. Teatavasti on tegelik vajadus õigusabi järgi ka üldises korras riigi õigusabi andmisest keeldumise esimeseks aluseks, mis kohustab enne õigusabi andmist kaaluma, kas taotleja on/ei ole ise võimeline kaitsma oma õigusi ([riigi õigusabi seaduse](#) § 7 lg 1 p 1).

33. Teisalt arvestan ka tsiviilvaidluste puhul Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Riigikohtu etteheidetega Eesti õigussüsteemile, mille kohaselt ei taga esindaja määramine automaatselt isiku õiguste kaitset ning et isiku võimalused oma õiguste kaitseks esindaja tegevusetuse või mitterahuldava õigusteenuse osutamisel ei ole tõhusad. Nii nagu konkreetsete Euroopa Inimõiguste

²⁸ Nt õiguskantsleri 23.03.2007 kiri nr 6-1/060136/0700258. Vt ka allmärkus 7.

²⁹ Vastupidisel juhul oleks kohus menetlusosalise TsMS § 45 alusel asjatundmatuse tõttu kõrvaldanud.

³⁰ Tähelepanu ka mulle saadetavate avalduste kvaliteedist õigusteadmiste pidevat suurenemist, mis võib olla tingitud asjakohase teabe lihtsast kättesaadavusest (Riigikohtu veebilehe lahendid, analüüsid jm, Riigi Teataja õigusaktide ja kohtulahendite andmebaas, Riigikogu ja õigusaktide eelnõude infosüsteemi veebilehtedelt nähtavad eelnõud, seletuskirjad ja erinevad arvamused, Justiitsministeeriumi jt ministeeriumide ning erinevate asutuste veebilehtedel nähtavad nõustavad ja selgitavad teabed, dokumendiregistrid jm).

³¹ Riigikohtu [statistika](#).

Kohtus arutatud kohtuasjade puhul, puuduvad ka täna selged õigusnormid, mis tagaksid õigusabi saajale juurdepääsu Riigikohtusse õigusabi osutava advokaadi tegevusetuse korral.

34. Kolmandaks pean oluliseks välja tuua aspekti, mis puudutab advokaadi õigusteenuse igapäevase kättesaadavust. Jõudsin juba 2006. aastal järelduseni, et advokaadi õigusabi on lihtsalt kättesaadav a) majanduslikult hästi kindlustatutele, kellel ei teki probleeme nn tippadvokaadi palkamisega (ega ca 100 eur/h tasumisega³²) ja b) majanduslikult vähekindlustatutele, kellel on õigus saada riigi õigusabi. Toodud kahe näitliku isikutegrupi vahele jääb lisaks väga suur hulk nn tavalisi inimesi, kellele ei pruugi kõrge advokaaditasu tõttu olla advokaadi õigusteenus kättesaadav, kuid kes ei vasta enam ka riigi õigusabi saamise tingimustele. Kui nüüd sellises olukorras puudub (eeskätt kõrgemalseisvale) kohtule juurdepääs isikul, kellel endal on esindajaga võrreldav haridus, teadmised ja oskused, saab rääkida kohtusse pöördumise õiguse moonutamisest ning piirangu eesmärgi mittelegitiimsusest.

35. Isegi kui jaatada advokaadist esindaja osalemise üldist põhjendatust, ei saa loodud kohtule juurdepääsu süsteemi pidada põhiseaduspäraseks juhul, kui tegelikkuses ei ole see märkimisväärselt kõrge hinna tõttu tavainimesele lihtsalt kättesaadav. Välistatud peab olema olukord, kus isikud loobuvad kasutamast oma Põhiseadusest tulenevat õigust pöörduda õiguste ja vabaduste rikkumisel kohtusse esindajale tehtavatest kulutuste tõttu.

36. Leian, et kuna advokaadist esindaja olemasolu ei ole kõikidel õigusvaidluste juhtumitel vajalik, kõrge õigusteenuse hind tekitab kahtlusi selle igapäevase kättesaadavusest ning puudub tõhus õiguskaitsevahend esindaja tegevusetuse või mittekvaliteetse tegevuse puhuks, ei ole PS § 24 lõikega 5 ning §-ga 11 kooskõlas TsMS § 218 lg 3 esimese lause ja § 705 erandi tegemise võimatus isiku suhtes, kellel on endal advokaadiga võrreldav haridus.

Kokkuvõte

37. Kirjeldasin eespool oma kaalutlusi, miks pean teatud juhtudel kohustuslikku advokaadi osalemist mittevajalikuks ja ülemäärseks nõudeks. Teen Teile ettepaneku astuda samme ülemääraste piirangute leevendamiseks kriminaal- ja tsiviilasjade kohtumenetluses (kõrgemates kohtutes) osalemisel. Pean võimalikuks, et ka minu viidatud juhtumite puhul nähakse ette võimalus taotleda kohtult õigust ise ennast esindada, kui konkreetse juhtumi asjaoludest ning isiku enda teadmistest, oskustest ja võimekusest tulenevalt ei ole täiendavalt advokaadi osalemine vajalik. Antud kujul ei muudetaks seadusandja soovitud eesmärgi (isiku õiguste parim kaitse ning sujuv kohtumenetlus), kuid luuakse isiku jaoks tema õiguseid vähem riivav (aja- ja rahakulu advokaadi palkamisel) lahendus.

38. Õiguskantsleri seaduse § 35² lõike 1 alusel palun Teil vastata minu kirjale võimalusel kahe kuu jooksul selle saamisest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

³² RKKKo 05.10.2012, [3-1-1-66-12](#), p 16: „Kolleegeiumi hinnangul võib õigusabi tunnihinna mõistlikuks suuruseks lugeda 110 eurot, millele lisandub käibemaks.“

Lisa: asjassepuutuvad õigusnormid

Asjassepuutuvad õigusnormid

Kriminaalmenetluse seadustik

„§ 45. Kaitsja osavõtt kriminaalmenetlusest

[---]

(4) Kaitsja osavõtt kohtumenetlusest on kohustuslik, välja arvatud juhul, kui süüdistatav ei soovi kaitsjat, ta on kohtu hinnangul võimeline enda huve ise esindama ning soovib loobuda kaitsja osalemisest:

- 1) teise astme kuriteo kohtulikul arutamisel kokkuleppemenetluses;
- 2) kohtuotsuse kuulutamisel lihtmenetluses;
- 3) lühimenetluses kohtusse saadetud kriminaalasja menetluses, kui süüdistatav vastab käesoleva seadusega lepingulisele kaitsjale kehtestatud nõuetele ning esitab kohtule kirjaliku põhistatud taotluse lubada kaitsta end ise. [---]

§ 208. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamine ringkonnakohtus

(1) Kui käesoleva seadustiku § 207 lõikes 1 või 2 nimetatud kaebus või taotlus kriminaalmenetluse lõpetamiseks käesoleva seadustiku §-s 205² nimetatud alusel on Riigiprokuratuuri määrusega jäetud rahuldamata, võib kaebuse või taotluse esitanud isik määruse advokaadi vahendusel vaidlustada ringkonnakohtus määruse koopia saamisest alates ühe kuu jooksul. [---]

§ 344. Kassatsiooniõigus

[---]

(3) Kassatsiooni esitamise õigus on:

- 1) prokuratuuril;
- 2) advokaadist kaitsjal;
- 3) teistel kohtumenetluse pooltel advokaadi vahendusel.

(4) Kassaator on kassatsiooni esitanud või seda Riigikohtu istungil toetav prokurör ja advokaat.

(5) Kassatsioonimenetluse pool on kassaator, prokuratuur ja selle kohtumenetluse poole, keda kassatsioon puudutab, advokaadist kaitsja või esindaja.

(6) Eesti Vabariik kannatanu, tsiviilkostja või kolmanda isikuna võib esitada kassatsiooni ja osaleda kassatsioonimenetluses ka ilma advokaadist esindaja vahenduseta.

§ 384. Määruskaebuse esitamise õigus

[---]

(2) Ringkonnakohtu määruse peale määruskaebuse esitamise õigus on käesoleva seadustiku § 344 lõikes 3 loetletud isikutel, samuti menetlusvälisel isikul advokaadi vahendusel, kui kohtumäärusega on piiratud tema õigusi või seaduslikke huve.“

Tsiviilkohtumenetluse seadustik

„§ 218. Lepinguline esindaja

[---]

(3) Hagimenetluses Riigikohtus võib menetlusosaline menetlustoiminguid teha ning avaldusi ja taotlusi esitada üksnes vandeadvokaadi vahendusel. Hagita menetluses võib menetlusosaline Riigikohtus menetlustoiminguid teha ning avaldusi ja taotlusi esitada ise või advokaadi vahendusel. [---]

§ 705. Kassatsioonimenetluse sätete kohaldamine

Teistmisavalduse esitamisele ja menetlemisele kohaldatakse kassatsioonikaebuse kohta sätestatud, kui käesolevas peatükis sätestatud ei tulene teisiti.“